

Tenigl-Takács László: India Története

Az elmúlt évben jelent meg Tenigl-Takács Lászlónak, a Tan Kapuja Buddhista Főiskola tanárának munkája, az India Története, a Medicina Könyvkiadó és a Buddhista Főiskola gondozásában. A szerzőt felkérő alapítvány, majd a könyv készítésébe utóbb bekapcsolódó Amrita Egyesület a művet eredetileg a tehetségesebb Gandhi Gimnázium-beli diákok tankönyvének szánta, s a munka elsődleges célja is az lett volna, hogy India történetének ismerete révén a magyarországi cigány fiatalok megtudjanak egyet s más a saját eredetükről, gyökereikről.

Az *India Története* közel ötszáz oldalas munka, s már csak ezért sem illeszhető be a hagyományos középiskolai tankönyvek sorába, de talán még a főiskolai vagy egyetemi jegyzetek közé sem igazán. Persze, a terjedelem másodlagos kérdés, hiszen India mind időben, mind térben olyan hatalmas méreteket jelent, hogy a rá vonatkozó információkat nem lehet egy füzetecskébe belesűriteni. Azonban rendhagyó „tankönyv” ez sok más szempontból is. Felfogható például egyfajta kisebb enciklopédiaként, melyből India történelme mellett annak kultúrájáról – ezen belül is főképpen művészetéről, irodalmáról és vallásairól – is ismereteket nyerhetünk. Ezt az „enciklopédia jelleget” erősíti az is, hogy a könyvben a gazdag (s egyes darabjait tekintve kimondottan ritka, más könyvekben nemigen látható) képanyag mellett sok forrásidézet is található. De az írás gerincét alkotó, a könyv tulajdonképpeni fő tartalmát képező történeti rész is a teljesség igényével íródott: India őskorától a legutóbbi eseményekig, azaz a kilencvenes évek második feléig kíséri végig az ország, illetve a szorosan ahhoz tartozó térség politikai-gazdasági eseményeit, nagyobb történéseit. Sőt, a könyv végén Tenigl-Takács László vaskos munkájához egy külön fejezetként odaillesztett írást olvashatunk *Derdák Tibor* tollából, a cigányság származásának – mint azt megtudhatjuk, máig vitás – kérdéseiről.

Az *India Története* rendhagyó az írás jellegét tekintve is. A könyv írójának

mértéktartó, oktatói stílusa helyenként mély beleérzésről tanúskodó, kifejezetten irodalmi stílusba vált át, és ilyenkor mint ha az eredetileg diákoknak szánt történelemkönyv is hirtelen átválna az idősebb és olvasottabb érdeklődőknek, annak a bizonyos „művelt közönségnek” szóló tanulmánnyá. (Ez utóbbi jelleget még a könyv végén található tekintélyes bibliográfia is csak tovább erősíti.) Emellett a könyv rendkívül szemléletes képet ad a nagyobb történeti eseményekről, ráadásul azokat nemegyszer a krónikákból vett anekdotákkal, vagy egyes történelmi személyek jellemrajzaival fűszerezi. Különösképpen a véres eseményekről, puccsokról, lázadásokról, összeesküvésekről, háborúkról, és azok csatáiról olvashatunk izgalmas leírásokat. S habár a tankönyv jelleget erősítik az írás olyan vonásai, mint például a történelemkönyvekre emlékeztető tematika, vagy egyes részeknek (már említett) kissé didaktikus stílusa, netán éppen bizonyos mondatok, kulcsfogalmak vastag betűs kiemelése, az *India Története* mégsem igazi tankönyv. Jóval több annál.

Több, mert a régmúlt történéseinek taglalása, valamint a vallás- és művelődéstörténeti ismeretterjesztés mellett, van a könyvnek – pontosabban a könyv bizonyos fejezeteinek – egy sajátos – mondhatni: elrejtett – aktualitása, időszerű olvasata is. India újkori történetén keresztül például jól ráláthatunk a gyarmatosítás és a kizsákmányolás mindmáig működő me-

chanizmusára. Megtudhatjuk, hogyan fosztották ki és tették tönkre az egymással is marakodó nyugati kereskedelmi társaságok a nagy múltú, kontinensnyi országnak még a legvirágzóbb, leggazdagabb tartományait is, alig pár évtized alatt. A brit Kelet-India Társaság munkálkodásának következményeként például a mesésen gazdag és virágzó kultúrájú Bengáliában a 17. század végére már tömeges éhhalál pusztított.

Mert milyen is az igazi gyarmatosító politika? A kereskedelmi társaság nagyszabású privatizációt hajtott-hajtatott végre a kiszemelt területen, létrehozva ezáltal egy érdekeinel fogva hozzájuk kötött helyi tulajdonosi réteget. Az új angolbarát földbirtokos pedig személyesen felelt az adók behajtásáért. Politikailag is megosztották a meghódítandó terület társadalmát, főként annak elitjét. Akit meg tudtak venni, azt megvették, a többi eltüntették a színről – természetesen a megvásároltak segítségével.

Véghezvitték a kulturális megosztást is: szétzúzták a régi, klasszikus műveltségű indiai értelmiséget, ami végül is ugyancsak logikus lépés, hiszen a helyi kulturális hagyományokat ápoló szellemi elit a meghódítandó közösség öntudatának mindenkor hordozója, az ideológiai ellenállás potenciális bázisa. Helyettük angol jellegű indiai iskolákban olyan angol ízlésű és műveltségű helyi „értelmiséget” (tulajdonképpen hivatalnokokat és technokratákat) képeztek, melynek még a gyarmatosítók saját bevallása szerint is csupán egyetlen igazi feladata volt: képviselni angol gazdáik érdekeit, és ennek szellemében közvetíteni a bennszülött lakosság és az idegen urak között.

Mindezt persze az angolok India és az indiaiak modernizációjának eszméjével köttették össze, azaz a „vadak civilizálásának” most éppen erre az országra alkalmazott klasszikus gyarmatosító eszméjével. Az angolok sok esetben egyáltalán nem vérontással, nem a szuronyok erejével vitték véghez India leigázását. Az eszközök általában gazdasági eszközök voltak, mint ahogyan azok voltak az elérendő célok is. De ugyancsak nagy szerepet játszott e műveltségben a kulturális gyarmatosítás is, amely az indiai kultúra alacsonyrendűségének és az angol műveltség és ízlés felsőbbrendűségének mítoszára alapult. Például a régi indiai val-

Az angolok sok esetben egyáltalán nem vérontással, nem a szuronyok erejével vitték véghez India leigázását.

Az eszközök általában gazdasági eszközök voltak, mint ahogyan azok voltak az elérendő célok is. De ugyancsak nagy szerepet játszott e műveltségben a kulturális gyarmatosítás is, amely az indiai kultúra alacsonyrendűségének és az angol műveltség és ízlés felsőbbrendűségének mítoszára alapult.

lást, tudományt és művészetet ismerő régi szellemi elitet sem erőszakkal tüntették el. Az angol mintájú iskolarendszer létrehozásakor egyszerűen elavultnak és haszontalannak minősítették azt a tudást, amely a régi India szellemi kincseit őrizte. Vagyis maradi, primitív, provinciális lett indiainak lenni az ambíciózusabb, tehetségesebb indiai számára. Nem véletlen, hogy a gazdagabb indiai szülőknek még ezek a

helybéli angol iskolák sem voltak jók, s gyermekeiket Nagy-Britanniában taníttatták. (A legnépszerűbb az orvosi és a jogász pálya volt, elsősorban a jó kereset miatt.)

Persze a „vadak civilizálásának” gyakorlati megvalósítása kétségtelenül felmutatott látványos eredményeket is: távíró- és vasútvonalak épültek, a gyarmatosítók átszervezték, s egyben korszerűsítették a közigazgatást, az iskolákban elkezdtek az akkor modern, nyugati természettudományt oktatni. Megjelent Indiában a nyomtatott sajtó is, és még néhány nagyobb műemléket is rendbe hoztak (köztük a híres Tadzsz Mahalt). India az egymással mara-

kode kisállamok és törzsek okozta hosszú megosztottság után angol gyarmatként lett újra politikai és közigazgatási egység.

Viszont a lakosság többsége minden gazdasági előrehaladás és modernizáció ellenére sem élt jobban egy évszázad múltán sem. Nem élt emberhez méltóbb módon, mint régi feudális urai alatt. Sőt, amint azt a könyvben is idézett *Nehru* közvetlenül a függetlenség kivívása után megállapította, Indiának éppen azok a területei voltak a legnyomorultabbak és legelmaradottabbak, amelyek a legtovább voltak brit fennhatóság alatt. Pedig Indiában óriási tőke halmozódott fel. Nem volt hiány a külföldi tőkében és befektetőikben. De hát egy valamirevaló gyarmatosítónak egyáltalán nem érdeke semmiféle jobb, emberibb élet. Hiszen a szegénység – az akár mesterségesen fenntartott szegénység is – biztosítja a legfontosabbat: az olcsó munkaerőt. Ugyanúgy, ahogyan a gyarmati területek fejletlensége, vagy csak felszínes, félig-fejlettsége (a saját ipar és mezőgazdaság hiánya stb.) biztosítja a gazdasági függést és az eladandó nyugati áruk piacát. A bármiféle öntudat és a kulturális autonómia hiánya, valamint a megosztott, atomizált társadalom pedig a kizsákmányoltak védekezésképtelenségének legbiztosabb záloga. Persze, voltak a bennszülöttek közül is számosan, akik kétségtelenül élvezték az angol modernizáció gyümölcseit. A gyarmatosítók által véghez vitetett privatizáció bennszülött haszonélvezői számára gazdagodást, a megszállók szolgálatában álló katonáknak és angol vagy angol jellegű iskolákban tanult hivatalnokoknak pedig egyfajta felemelkedést jelentett a brit jelenlét. Ez utóbbi, „europaizált” réteg nyilván egy mindenféle felvilágosult eszmével tarkított modernizációs ideológiát is magáévá tett, s a saját hatalmát a fejlődés zálogának tekintette. De egy ilyen „kívül indiai, belül angol” sohasem válhatott egyenértékűvé csodált és irigyelt uraival. Még ha számos kikupálódott indiai azt is hihette, hogy ő már civilizált nyugati, ne adj’ isten már majdnem angol, hát nagyot tévedett. Az igazi elit közé, a „társaságba” soha sem juthatott be, ehhez kevés volt „belül angolnak” lenni. Legfeljebb csak a leggazdagabb és legelőkelőbb indiai arisztokraták számára volt nyitva ez a kapu. Több-

ségük azonban gazdáik szemében ugyanolyan megvetett – bár kétségtelenül hasznos – bennszülött maradt, mint az általa lenézett többiek. Ez utóbbi dolgok talán a legszomorúbbak egy gyarmatosított, provinciává tett ország, illetőleg annak társadalmi történetében. Mindezen dolgok taglalása pedig már jóval túlmutat nem csupán a történeti tanulságokon, de még a jelenlegi gazdasági-politikai aktualitásokon is. A kapzsiság és a hatalomvágy embertelenségének általános problémáit veti fel kimondatlanul is ez a tankönyvként megírt, tankönyvbe öltöztetett hosszú esszé.

Mert hiszen a gyarmatosítás történetének indiai fejezete is azt mutatja meg, mit is jelent bárhol és bármikor a világban a kufárok diktatúrája. Azoké, kiknek egyedüli istene a minél hamarabb megtérülő befektetés, a minél nagyobb profit. Mit is jelent a piac mindenhatóságának elve, amelyet a piac ideológusai általában hol fejlődésnek, hol modernizációnak neveznek. Azé a piacé, amelynek nem érdeke – és nem is lesz érdeke soha – semmiféle jóléti társadalom megteremtése, semmiféle emberi és szellemi értékek megóvása. A piac az atomizált és elhülyített társadalom fenntartásában érdekelt. Persze mindez így megfogalmazva immáron régen elkopatott – sőt a bolsevizmus által le is járatott – közhely, még ha hűsbavágoan igaz és aktuális is. Azonban egy olyan konkrét történeti példán, mint amilyen az indiai, már nem tűnik annak.

Az *India Története* egyébként a gyarmati uralomba süllyedés okairól éppúgy tudósít, mint az elnyomás és a kizsákmányolás elleni sok évszázados küzdelem valamennyi formájáról, az igaz lerázásának spontán és szervezett, hathatós és meddő kísérleteiről, és mindezeknek mélyeséges és örökérvényű tanulságairól. Mindenkinek csak ajánlani tudom – elolvasásán túl némely dolgok továbbgondolása végett is.

TENIGL-TAKÁCS LÁSZLÓ: *India Története*. Medicina Könyvkiadó–Buddhista Főiskola. Bp. 1997. 497. old.

Farkas Attila Márton